

*До спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06
у Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»*

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора політичних наук, доцента,

Цокура Євгена Георгійовича

на дисертацію **Бабарикіної Надії Анатоліївни**

«Децентралізація як детермінанта демократизації в контексті розвитку
громадянського суспільства»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук
за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси (політичні науки)

Однією з основних умов демократичного розвитку держави є система гарантій ефективної діяльності всіх елементів організації влади – і у вертикальному, і у горизонтальному вимірі. При суспільній потребі в децентралізації влади, важливим є надання центральним рівнем організації влади відповідних гарантій здійснення делегованих повноважень. Демократичний розвиток держави обумовлює необхідність пошуку децентралізаційного інструментарію налагодження взаємодії між різними секторами суспільства, розмежування їхніх інтересів і завдань у контексті формування та реалізації політики децентралізації, покликаної змінити існуючу природу та практику взаємовідносин між суспільством і владою.

Тому теоретичне обґрунтування питань децентралізаційної реформи влади, трансформації інститутів громадянського суспільства та демократичних процедур і механізмів є актуальним завданням вітчизняної політології. Особливе місце серед вказаних завдань займає вивчення впливу децентралізації на розвиток громадянського суспільства в умовах демократизації. Саме цій проблематиці і присвячена дисертація Надії Анатоліївни Бабарикіної «Децентралізація як детермінанта демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства».

Метою дисертаційної роботи, що рецензується, є виявлення та науково-теоретичне обґрунтування сутності та особливостей децентралізації як детермінанти демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства (с.27 основного тексту). Для реалізації поставленої мети автор формулює низку дослідницьких завдань: простеження еволюції наукових уявлень про децентралізацію як процес демократичного розвитку; аналіз сучасних теорій в дослідженні процесу децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства; визначення понятійно-категоріального апарату дослідження децентралізації; виявлення методологічних засад дослідження процесу децентралізації; опис децентралізації як детермінанти демократичного розвитку держави; обґрунтування ролі децентралізації в процесі розвитку громадянського суспільства; визначення рівня впливу децентралізації на вдосконалення відносин між державою та громадянським суспільством; аналіз європейського досвіду демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства шляхом децентралізації; аналіз досвіду України щодо впливу децентралізації на процес демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства; окреслення пропозицій щодо вдосконалення чинників впливу децентралізації на розвиток громадянського суспільства.

Вказані мета і система завдань обумовлюють змістовну структуру дисертації, яка є чіткою і логічно побудованою. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, кожен із яких розбитий на підрозділи, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Наукові положення, що винесені на захист і позначаються автором як наукова новизна, справді є такими. Вони мають істотне значення для подальшого розвитку теоретичних та емпіричних політологічних розвідок. У Вступі до основного тексту та в авторефераті дисертації ми бачимо розгорнуте формулювання положень новизни, де автор демонструє, що саме зроблено ним особисто у порівнянні з попередніми дослідженнями.

У найбільш загальному вигляді позиція дисертанта зводиться до першого пункту новизни: «розроблено пропозиції щодо вдосконалення чинників впливу децентралізації на розвиток громадянського суспільства за інтегрованими результатами емпіричних досліджень «Індекс демократичного розвитку областей України» та «Модель реформування адміністративно-територіального устрою та організації управління на районному рівні Дніпропетровської та Запорізької областей»» (с.29). Розроблені автором пропозиції щодо вдосконалення чинників впливу децентралізації на розвиток громадянського суспільства є, безперечно, актуальними та новими і можуть розглядатися як внесок дисертанта у розвиток політичної науки.

У другому пункті новизни Н.А. Бабарикіна зазначила здійснення апробації методології громадських обговорень, стратегічних сесій, експертного опитування як інструментарію напрацювання механізму розв'язання проблемних питань реформування адміністративно-територіального устрою та організації управління на районному рівні (в Запорізькій області).

Ознаки новизни притаманні також зазначеній в дисертації закономірності, що полягає в актуалізації проблемних питань наступного етапу децентралізації серед громадських організацій як інститутів громадянського суспільства, органів влади районного та місцевого рівнів та органів місцевого самоврядування.

Основні положення дисертації є достовірними. Ця достовірність обумовлена, з одного боку, уважним підходом до методології дослідження, а з іншого – кількістю (і якістю) опрацьованих публікацій. Загальна кількість опрацьованих джерел – 257 найменувань.

Узагальнення сучасних концепцій щодо децентралізації влади підводить автора до формулювання власної дефініції цього поняття. Проведений понятійний аналіз дозволив Н.А. Бабарикіній надати робоче визначення децентралізації, яким вона користується протягом свого дослідження, а саме: «Під децентралізацією можна розуміти такий механізм

визначення та розподілу операцій, завдань і функцій, за яким більшість із них делегується з центрального рівня до нижчого рівня і виявляється завданням та повноваженням органів на нижчому рівні» (с. 51).

Заслугує на позитивну оцінку опис методології дослідження, при цьому не лише перелік методів, але й вказівка на те, як саме певний метод «працює» на реалізацію завдань і загальної мети. В другому розділі роботи Н.А. Бабарикіна наголошує на тому, що методологічною основою дослідження є мультипарадигмальний підхід. Проаналізований стан децентралізації в Україні пов'язаний з рівнем розвитку громадянського суспільства, який необхідно вивчати із залученням методології системного аналізу та з використанням принципів синергетики у поєднанні із компаративістикою, що обумовлено потребою у вивченні досвіду процесу децентралізації у європейських демократичних країнах. Здійснюючи аналіз сутності та механізму розбудови громадянського суспільства шляхом децентралізації, в роботі застосовано комплексну методологію, що охоплює загальнонаукові (загальнофілософські) методи, спеціальні підходи та методи політичних досліджень, емпіричні методи – громадські обговорення, стратегічні сесії, проведення експертних круглих столів, проведення експертного опитування. У дисертації Н.А. Бабарикіної застосовано ті наукові методи, вибір яких залежав від мети, завдань, об'єкту дослідження. Важливими у дослідженні були принципи об'єктивності, історизму, сходження від абстрактного до конкретного, єдності логічного та історичного тощо.

Найвагомішим внеском дисертанта, який, власне кажучи, і утворює концепцію всієї роботи, є обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення чинників впливу децентралізації на розвиток громадянського суспільства. Розробка означених пропозицій ґрунтується на удосконаленні концептуальних засад щодо провідної ролі здійснення демократичних перетворень шляхом децентралізації через делегування населенню здійснення владних повноважень.

Надзвичайно цінною виявляється здатність дисертанта не лише до теоретичних міркувань, але й до розробки і проведення досліджень, здатних верифікувати висновки.

Робота Н.А. Бабарикіної пройшла *достатню апробацію*. Основні висновки дисертації знайшли відображення в 49 наукових публікаціях, з них: 10 статей у фахових виданнях з політичних наук (зокрема, 1 стаття у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз), 32 тези доповідей на наукових конференціях.

Закінчуючи ухвальну частину відгуку, зазначимо, що дослідження Н.А. Бабарикіної є завершеною, логічно побудованою та самостійною роботою, в якій поставлені та вирішені актуальні для сучасної політології завдання. Автореферат в повній мірі відображає основні висновки дисертації.

Водночас, рецензована дисертаційна робота не позбавлена певних недоліків та дискусійних положень.

Перше. Дослідник, активно залучений до власної проблематики, схильний ідеалізувати й абсолютизувати предмет свого дослідження. Саме така тенденція прослідковується і цій роботі – децентралізація подається в дисертації як винятково позитивне явище. Н.А. Бабарикіна інтерпретує децентралізацію як свого роду ідеал демократії.

По-друге, на нашу думку, перший розділ дисертації був би суттєво збагачений спробою більш розширеного аналізу тенденцій децентралізації окрім демократизації внутрішньодержавних відносин та розвитку громадянського суспільства.

По-третє, в контексті реформи децентралізації влади згадується такий процес як федералізація. Автор зазначає, що федералізація передбачає передачу значних повноважень лише на регіональний рівень (області), а реформа децентралізації влади та місцевого самоврядування – на базовий рівень (громади). Значно збагатило би роботу більш детальний розгляд даного процесу.

Четверте. Дисертант звертає увагу на важливість та впливовість ролі інститутів громадянського суспільства, які створюють просторові елементи незалежного громадянського суспільства. Доцільно було б розширити дослідження такого інституту громадянського суспільства як самоорганізація громади.

По-п'яте, на нашу думку, вагомим доповненням даного дослідження може бути більш детальне вивчення явища публічного урядування, оскільки демократична держава залучає громадськість до публічного урядування з метою оптимального задоволення потреб суспільства та громадянина.

Проте висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертація.

До цього слід додати, що дослідження виконане відповідно до Тематичного плану науково-дослідних робіт Запорізького національного технічного університету і пов'язане із комплексною науковою темою кафедри загальноправових та політичних наук «Децентралізація як детермінанта проведення реформ політичної системи» (номер державної реєстрації №0116U005678) (2016–2018 рр.). Дисертація відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 – «політичні інститути та процеси» та профілю вченої ради.

Таким чином, можна зробити висновок, що дисертація «Децентралізація як детермінанта демократизації в контексті розвитку громадянського суспільства» виконана на достатньому науковому рівні, є завершеним, цілісним, самостійним авторським дослідженням, відповідає вимогам до кандидатських дисертацій, а її автор – Бабарикіна Надія Анатоліївна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата політичних наук зі спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент
доктор політичних наук, доцент,
завідувач кафедри політології
Запорізького національного університету

Підпис
засвідчую

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

ВІДДІЛ
КАДРІВ
М. Запоріжжя
К. Дзюба

Є.Г. Цокур